

Fanny Edenroth Cato

Kompetenta flickor med förmågor

Biopolitisk styrning i barnböcker om funktionsvariationer

Competent girls with abilities: Biopolitical governance in children's books about dis/abilities

This study analyses twelve children's books that may be used to inform and educate both children and adults about children's experiences of having a neuropsychiatric diagnosis, or of being a highly sensitive person. From the perspective of poststructuralism, and through a problematization of concepts within the field of sociology of childhood, the study examines the subject formation of sensitive girls and dis/able-bodied childhoods. In the representations of the main characters the dis/abilities are mainly portrayed as abilities. Yet these stories also revolve around handling the children's socially problematic behaviours and suffering. Children are seen as both competent and vulnerable agents – as beings and becomings. The article suggests that a subject formation that recurs in the books is an ideal child citizen. This type of competent child participates in the decisions concerning her body and life, and demonstrates self-reflexivity, as well as a positive attitude towards interventions, which includes both engaging in therapy and openly disclosing the diagnosis. Through the process of identification, the girls become compliant to manage their behaviour and emotions according to the premise of the diagnoses, and on these terms, are redefining their personhood.

Fanny Edenroth Cato är fil. dr i barn- och ungdomsvetenskap och universitetslektor vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Kontakt: fanny.edenroth.cato@buv.su.se

Inledning

På senare år har det blivit allt vanligare med barnböcker skrivna av både professionella och lekmän, som delar med sig av sina erfarenheter och upplyser omgivningen om exempelvis neuropsykiatriska diagnoser och det högekänsliga personlighetsdraget (se t.ex. några av dessa författares webbplatser: Lundberg 2019; Roca Ahlgren 2019; Stigsdotter Axberg 2019). Sådana barnböcker syftar bland annat till att informera om hur barn som avviker från "normaliteten" på dessa sätt upplever sitt annorlundaskap och sitt sociala sammanhang. Författaren och hälsopedagogen Lia Lundberg förklarar i en baksidestext syftet med hennes böcker om den högekänsliga flickan Lia.

Med hjälp av dessa böcker vill jag och Lilla Lia låta denna personlighet få synas, så att den accepteras lika väl som andra personligheter. Barn som får igenkänning från tidig ålder accepterar lättare sina känslor. Den som är högekänslig känner starkare, hör skarpare, tolkar djupare, analyserar och fantiserar mer. Känsligheten är inte en svaghet, utan en styrka. Vi behövs alla, precis som vi är, på denna jord.

Lilla Lia & Regnbågen (Lundberg 2017b baksidestext)

Gemensamt för barnböckerna som analyseras här är att de bland annat har som funktion att upplysa om hur det kan vara att leva med en neuropsykiatrisk diagnos eller att vara högekänslig. Litteraturen inbjuder till en identifikatorisk läsart där barn förväntas identifiera sig med karaktärerna i böckerna. Forskning om barnböcker av det här slaget fokuserar på hur barn med funktionsnedsättningar framställs. Inte sällan gestaltas protagonisterna som förebilder eller representanter för en viss typ av fysisk och/eller neurologisk funktionsnedsättning (Prater 2003; Price, Ostrosky & Mouzourou 2016; Smith-D'Arezzo & Holc 2016; Wheeler 2013). I några av studierna menar man att barnböckernas syfte ska vara att gestalta barn med funktionsnedsättningar på ett realistiskt och autentiskt sätt. Med hjälp av författarens estetiskt och etiskt medvetna blick kan böckerna konstrueras som pedagogiska verktyg ämnade för att inkludera och spegla den mångfald som råder i västerländska samhällen (Ayala 1999; Emmerson & Brenna 2015). Flera forskare belyser i sina analyser hur barn med funktionsnedsättningar genom att läsa litteraturen kan identifiera sig som värdefulla medborgare i ett annars funkofobiskt (*ableist*) samhälle där den osynliggjorda funktionsfullkomligheten utgör en normalitet (Aho & Alter 2018; Smith-D'Arezzo & Holc 2016; Wheeler 2013). Kritik har riktats mot böcker där barnkaraktärer med funktionsnedsättningar skildras som sociala stereotyper inkapabla att leva som andra barn (Aho & Alter 2018; Price, Ostrosky & Mouzourou 2016; Solis 2004). En vanlig illustrativ figur i berättelserna är det funktionsnedsatta barnet som en "pedagogisk leksak" som används i syfte att upplysa barn om funktionsnedsättningar (Solis 2004; Wheeler 2013). De funktionsnedsatta barnkaraktärerna idealiseras eller tillskrivs

exceptionella egenskaper, till exempel beskrivs de som extraordinärt charmiga eller smarta. Price et al. (2016) hävdar dock att det skett en viss förändring i skildringarna under senare år. I flera böcker liknade gestaltningen av sådana karaktärer också mer de andra barnen genom att de allt oftare agerade i rollen som aktiva och goda ”hjälpare”, men det var heller inte ovanligt att barn med funktionsnedsättningar hade begränsade roller och inflytande i berättelserna (Price et al. 2016).

De barnböcker som analyseras här kan användas i biblioterapeutiskt syfte, det vill säga som pedagogiska eller terapeutiska verktyg för att stimulera barn att lära sig om sig själva och sin funktionsnedsättning eller ohälsa (McCulliss 2012; Prater 2003). I ett flertal tidigare studier verkar det finnas en övertygelse om att barnlitteraturen kan bidra till en välvillig förändringspotential hos dem som läser den. Somliga menar till exempel att barnböckerna genom att gestalta alternativa funktionsvarierade barnkroppar och nya kollektiva gemenskaper också kan bidra till en ökad förståelse för barns erfarenheter av funktionsnedsättningar i samhället (Aho & Alter 2018; Smith-D’Arezzo & Holc 2016; Wheeler 2013).

Mot bakgrund av tidigare forskning, om barnböcker som skildrar olika typer av funktionsnedsättningar, är syftet med den här artikeln att bidra till en kritisk läsning med fokus på gestaltningar av flickor och dramaturgiska grundmönster i aktuella svenska barnböcker (tolv böcker på 2010-talet). Följande frågor har ställts i analysen: hur framställs protagonisterna, vad gör de för att inte vara som alla andra? Vilka av deras egenskaper och förmågor görs till eftersträvansvärda eller problematiska? Vilken typ av subjektformering produceras i böckerna? Hur relaterar subjektformeringen till andra karaktärs delaktighet i berättelserna och den narrativa strukturen? Artikeln undersöker representationer av känsliga flickor och funktionsvarierade barndomar utifrån en poststrukturalistisk ansats och genom att problematisera några centrala barndomssociologiska begrepp.

Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

I artikeln undersöks *representationer* av både neuropsykiatriska diagnoser och det högkänsliga personlighetsdraget som former av funktionsvariationer. Begreppet funktionsvariation används för att synliggöra hur huvudpersonernas olika typer av känsligheter eller sårbarheter skildras i relation till de sociala sammanhang de befinner sig i. Enligt formella symtombeskrivningar handlar det om mycket olika diagnoskategorier i de analyserade barnböckerna, varav de vanligaste är adhd och autism. Diagnosen adhd (*attention deficit hyperactivity disorder*, som på svenska benämns som hyperaktivitetssyndrom med uppmärksamhetsstörning) syftar på (o)förmågan att koncentrera sig. Autism innefattar utmaningar med de kommunikativa förmågorna (läs till exempel mer i Socialstyrelsens kunskapssammanfattningar på [53](http://www.social-</p>
</div>
<div data-bbox=)

styrelsen.se). Högekänslighet är enligt definitionen inte en neuropsykiatrisk diagnos utan ett personlighetsdrag man föds med. Högekänslighet sägs enligt dess förespråkare innebära bland annat en ökad emotionell mottaglighet med risk för överstimulans (Aron 2014).

Den här studien tillämpar ett sociologiskt och kritiskt förhållningssätt till diagnoskategorier och personlighetsdrag. Fokus för analysen är hur de begripliggörs genom vardagligt tal och sociala interaktioner i böckerna. Berättelser om diagnoskategorier och personlighetsdrag kan användas för att förstå och förklara individers lidanden och svårigheter i livet, men också deras personliga egenskaper, styrkor och förmågor. Enligt Hydén (1997) är sjukdomar eller funktionsnedsättningar och berättelserna om dem tätt förknippade med sociala och kulturella föreställningar om ansvar och moral. Weinberg (1997) menar att diagnoskategorier tillskrivs agens genom att de har inverkan på hur människor förstår sig själva i ljuset av dem. En diagnoskategori kan till exempel användas för att förklara varför någon uppfattas som socialt avvikande eller annorlunda. Den neuropsykiatriska diagnosen indikerar inte sällan att uppvisade svårigheter beror på att den diagnostiserades hjärna skiljer sig åt från den normala. Berättelser om en dysfunktionell eller annorlunda hjärna kan förklara sociala avvikelser i biologiska termer och därmed kringgå att skuldbelägga individen eller hennes omgivning (Weinberg 1997).

Artikeln har en poststrukturalistisk ansats med vilken neuropsykiatriska diagnoser och det högekänsliga personlighetsdraget förstås som historiskt och socialt villkorade kategorier (Tremain 2001). Med ett sådant kunskapsteoretiskt angreppssätt särskiljs inte fenomenens ontologiska status, exempelvis mellan det sociala/kulturella eller det biologiska/biomedicinska paradigmet. Analysen handlar om att kritiskt granska föreställningar om neuropsykiatriska diagnoser och det högekänsliga personlighetsdraget som de framställs i text och tal genom att problematisera hur de *produceras* som naturliga och förgivettagna fenomen (Ryan, 2012). Under 1900-talet har biomedicinska förklaringsmodeller alltmer kommit att dominera förståelsen av avvikande beteenden, inte minst är det tydligt i skolan där neuropsykiatriska diagnoser figurerar i många barns vardag (Hjørne & Säljö 2008). Denna dominans analyseras som en typ av maktteknologi kallad biopolitik. Biopolitik är ett sätt att styra medborgare i moderna samhällen via praktiker som inordnar kroppar och intellekt enligt vetenskapliga paradigmen. De här idéerna genomsyrar också de statliga och institutionella styrdokument som tillämpas i frågor om medborgares inkludering och delaktighet. Biopolitik ger upphov till en social och administrativ ordning vars makteffekter (re)producerar specifika subjektformeringar (Foucault 2013; Lee & Motzkau 2011; Rose 1999; Wells 2018).

Barndomssociologiska begrepp problematiseras för att synliggöra samtida föreställningar om barn och barndom (Priestley 1998; Tisdall 2012; Wells 2018). Att

diagnostiseras eller kategoriseras kan betraktas som på samma gång ett subjekts *varande* och *blivande* (James, Jenks & Prout 1998; Lee 2009). En individ som i ljuset av sina livserfarenheter betraktar sig som känsligare jämfört med andra människor kanske saknar ett namn på sitt annorlundaskap. Genom att ta del av och tillägna sig kunskap om det högekänsliga personlighetsdraget inser personen vem hon "egentligen" är. I samband med en sådan process *blir* hon en högekänslig person (Edenroth Cato 2019; Edenroth-Cato 2018).

De relationella inslagen i barnböckerna undersöks för att förklara processer av varande och blivande, som konstruktioner av "kompetenta barn" i relation till idéer om föräldraskap (Kåreland 2015). Bekännelsen har ofta spelat en viktig roll i diagnostiseringsprocesser – medborgare förväntas att prata om sin diagnos (Börjesson, Palmblad & Wahl 2005; Hjørne & Säljö 2008). Foucault (2002) har åskådliggjort hur bekännelsen använts som ett verktyg för att få medborgare att underkasta sig (biopolitiska) styrningsformer i olika institutionella sammanhang och historiska epoker.

I moderna, västerländska och demokratiska samhällen ställs det krav på att barn med funktionsnedsättningar ska inkluderas och delta i beslutfattande om sin skolgång (UNICEF 2009). Ett liknande resonemang har varit centralt inom den "nya" barndomssociologin där barnet betraktas som både en kompetent aktör med en rad förmågor och som ett sårbart subjekt (James et al. 1998; Priestley 1998; Tisdall 2012). Tyngdpunkten inom detta paradigm har legat på att framföra barns perspektiv i forskning *om* och *med* barn, men flera forskare menar att en poststrukturalistisk problematisering av barns röster som fokuserar på frågor kring makt och styrning är centralt för en kritisk analys av sådana fenomen (Lee 2009; Spyrou 2018). Den här artikeln diskuterar därför föreställningar om delaktighet och inflytande i relation till känsliga barn och funktionsvarierade barndomar som en form av biopolitisk styrning (Foucault 2013; Lee & Motzkau 2011; Prout et al. 2005; Tremain 2001; Wells 2018).

Empiriskt material och tillvägagångssätt

Artikeln empiriska material består av tolv barnböcker som riktar sig till föräldrar och barn i åldrarna sex till tolv år. Det är inte ovanligt att barnböcker har flera målgrupper och är genreöverskridande. Barnböckerna som analyseras är både fiktiva och informativa (Kåreland 2015). Urvalskriterierna baserades på att böckerna skulle vara realistiska och avhandla några av de vanligaste neuropsykiatriska diagnoserna (som adhd och autism) och det högekänsliga personlighetsdraget. Böckerna ska vara utgivna på svenska under 2010-talet och skrivna av författare verksamma i Sverige. Anledningen till det är att artikeln ingår i ett större projekt som undersöker diskursiva praktiker kring neuropsykiatriska diagnoser och högekänslighet, och hur de har spridits av aktörer på olika arenor i en svensk kontext under framförallt 2010-talet.

Åldersspannet är sex till tolv år, eftersom böcker som riktar sig till yngre respektive äldre barn och ungdomar skiljer sig mycket åt vad gäller omfång och innehåll. Barnböcker med flickor som protagonister valdes ut dels därför att en majoritet av barnböckerna har en flicka som huvudperson, dels för att undersöka hur flickor med funktionsvariationer gestaltas i barnböcker (Österholm 2012; Söderberg, Österlund & Formark 2013). Under de senaste decennierna har frågan kring pojkars överrepresentation bland barn som får diagnoser autism och adhd diskuterats, samtidigt som att allt fler har kommit att diagnostiseras (se t.ex. Hjørne & Säljö 2008). Detta kan relateras till att diskurser om psykisk ohälsa och diagnoskriterier ibland rymmer könsstereotypa föreställningar (Callegari & Levander 2019), som leder till att flickors erfarenheter och svårigheter i vardagen osynliggörs. Flickors underrepresentation kan vara något som författarna därför aktivt valt att adressera och synliggöra genom att skildra protagonisterna som flickor (Kristina Collén, författare till *Alma och papegojmysteriet*, pratar bland annat om detta i en intervju, se Enikö 2018). De diagnostiserade flickorna kan fungera som positiva förebilder för dem som läser och identifierar sig med protagonisterna. Med anledning av den ökande uppmärksamhet som riktas mot problematiken kring flickors psykiska (o)hälsa och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar undersöks här barnböcker som främst riktar sig till flickor.

Urvalsprocessen är baserad på flera sökningar på adlibris.se, bokus.se och Svenska barnboksinstitutets bibliotekskatalog ELSA med hjälp av sökorden "högekänslig", "HSP", "vara annorlunda", "neuropsykiatrisk", "Aspergers syndrom", "autism", "adhd" och "mellanåldersböcker". Jag hittade omkring 25 barnböcker som handlar om de här ämnena, med pojkar (6) och flickor (14) samt båda könen (5) som protagonister. De böcker som inte analyserades valdes bort på grund av att de antingen handlar om en pojke (med undantag för boken *Varför vill ingen leka med Dennis och Stina?* [Bengtner & Rennerfelt Iwarson 2012], som innehåller två separata berättelser), är skrivna för en utländsk marknad, har fel målgrupp, är publicerade inom en annan tidsperiod än den som avses studeras eller behandlar andra typer av funktionsnedsättningar än psykiatriska diagnoser.

Utöver det här tillvägagångssättet genomfördes sökningar på författares namn och förlagswebbplatser. Förlag som inriktat sig på att ge ut barnböcker om funktionsnedsättningar och normkritik, exempelvis Vombat förlag, besöktes också. Flera av böckerna i det empiriska materialet är utgivna av Idus förlag och Kikkuli förlag som bland annat har nischat in sig på neuropsykiatriska diagnoser. Barnböckerna som getts ut av Kikkuli förlag och är skrivna av Malin Roca Ahlgren och Susanne Israelsson Stenberg innehåller en protagonist med en neuropsykiatrisk diagnos som går i en skolklass där huvudpersonerna från de andra böckerna också går. Lia Lundbergs böcker om högekänslighet ges ut på LightSpira förlag som inriktar sig på ämnen som nyandlighet. Den så kallade Jippieserien ges ut av Jessica Stigsdotter Axberg (2014, 2016),

som driver bolaget MrsHyper. På några av författarnas webbplatser framgår att de är personligt engagerade i de ämnen som böckerna avhandlar (se t.ex. Lundberg 2019; Roca Ahlgren 2019; Stigsdotter Axberg 2019).

Analysen inleddes med att undersöka handlingen i barnböckerna utifrån en klassisk narrativ modell. Den modellen är vanlig både inom film- och litteraturanlys för att studera hur en berättelses struktur är uppbyggd. Den följer ofta en kronologisk ordning med anslag, presentation, fördjupning, konfliktupptrappning, upplösning och avtoning (Riessman 2008). Studiens syfte är bland annat att undersöka hur protagonisterna framställs och vilken typ av subjektformering som produceras i böckerna genom att undersöka hur berättelserna fortskrider; ofta inleds de med att protagonisterna går igenom svårigheter och uppvisar motstånd mot diagnostisering för att i slutet försonas med den diagnos de har fått. I flera av barnböckerna syns alltså en koppling mellan hur dramaturgiska vändpunkter skrivs fram i och med en diagnostisering av protagonisterna. Böckernas teman och motiv analyserades, som eventuella moralpedagogiska syften (Kåreland 2015). Efter att innehållet kartlagts med hjälp av dessa angreppssätt gjordes en ny läsning med fokus på hur protagonisterna porträtteras; hur huvudpersonerna upplever och interagerar med omvärlden, hur deras mående, kroppsliga och mentala tillstånd gestaltas. Illustrationer analyserades inte i detalj, men i relation till texten granskades bilderna för att förstå och tolka deras innehåll. Barnens fritidsintressen, kläder, utseende, egenskaper och relationer nedtecknades också för att få en uppfattning om vad för typer av barn och barnområden som produceras i materialet. Till detta undersöktes också hur subjektformeringen relaterar till berättelsernas teman och motiv (Solis 2004). Diagnostiseringen av barnen analyserades som en sorts subjektformering eller identitetsskapande (Foucault 2013; Tremain 2001; Rose 1999). Det innebar en analys av hur protagonisterna förhåller sig till, gör motstånd mot och/eller införlivar diagnoskriterier i sina personer och liv med hjälp av andra, exempelvis via interaktionen med föräldrar, vänner, skolpersonal och professionella samt i relation till informationsmaterial och pedagogiska hjälpmedel.

Analysen redovisas under fyra underrubriker. Den första rubriken belyser centrala teman i framställningen av protagonisterna. Det avsnittet handlar främst om barnens problem och deras förmågor. Under de två efterföljande rubrikerna argumenteras för hur biopolitisk styrning blir möjlig genom diagnostiserings- och identifikationsprocessen, i bekännelsemomentet och genom betydelsefulla relationer i berättelserna. Den avslutande rubriken i resultatet är en diskussion kring kopplingen mellan litteraturens narrativa struktur och den typ av subjektformering som produceras i barnböckerna.

Analys

Sårbarheter och förmågor

Barnböckerna kan läsas som vardagsskildringar av de "vetenskapliga" förklaringar som det högekänsliga personlighetsdraget och neuropsykiatriska diagnoser erbjuder. Berättelserna om barnens erfarenheter kan göra personlighetsdraget och diagnoskategorierna mer begripliga för läsarna. Protagonisterna heter Lia som är högekänslig, Lisa som har ångest, Julia som har autism, Alma som har autism och adhd, Alice, Sofia och Linnéa som har adhd, Sofie som har Tourettes syndrom och adhd samt Stina som har adhd och läs- och skrivsvårigheter. Flickornas kroppsliga och sinnliga tillstånd beskrivs som annorlunda därför att de känner, upplever och tar in världen intensivare än "normala" eller "vanliga" barn. Huvudpersonernas oro och ångest illustreras i text och bild genom att visa på hur de har ont i magen, får handsvett och huvudvärk. Lisa i boken *Vad är det med Lisa?* upplevde att "det föddes myror i hennes kropp som sedan ville ut därifrån" (Roca Ahlgren 2016 s. 14). Olika tygmateriel, tajta och skavande kläder, eller vattenstrålar mot huden upplevs ibland som mycket enerverande av barnen. I *Sofia med knuff – inte ett dugg annorlunda* mår Sofia illa för att tröjan sitter hårt runt hennes hals, det är "nästan så att hon spy" (Strömberg 2016 s. 41). Barnens upplevelser av specifika dofter, smaker, konsistenser och ljud skildras ofta som obehagliga. I boken *Alma och papegojmysteriet* står det att "tickandet känns som isdroppar i Almas öron" (Collén 2018 s. 36). Känsligheten beskrivs bland annat som uttryck för protagonisternas irritabilitet, oro och överstimulans, men också som sensibilitet – en förhöjd känsla av välbehag och koncentration som exemplet nedan ger uttryck för:

Jag älskar att pyssla. Mina öron gillar det där rispande ljudet som saxen gör när den klipper. Det blir som något pirrigt i kroppen. Så mjukt ljud och skarpt ljud på samma gång. Ibland glömmer jag allt annat som jag tänkt göra när jag pysslar. Det enda jag tänker på är det jag gör. Jag är så koncentrerad att mina kinder brukar bli helt blommiga.

Lilla Lia & Regnbågen (Lundberg 2017b s. 7).

I de två barnböckerna om den högekänsliga flickan Lia är motivet att synliggöra hur det högekänsliga barnet upplever sin omvärld, bland annat genom att skildra hur hon i sociala sammanhang avviker från gruppen och drar på äventyr tillsammans med sin låtsaskompis Hubertus. Det moralpedagogiska syftet här kan förstås som att det är viktigt att visa upp högekänsliga barns behov och personligheter för att bidra till större förståelse för hur de här barnen har det. Exempelvis gestaltas det i hur Lia hanterar socialt intensiva miljöer, hennes självständighet och behov av att få vara ifred, men också hennes lust att hitta på roliga saker. Alla böckerna handlar om barn som

är påhittiga och nyfikna, och kanske kan man förstå sådana egenskaper som särskilda förmågor (Aho & Alter 2018; Emmerson & Brenna 2015; Solis 2004; Wheeler 2013). Lia framställs som särskilt empatisk, hon kan till exempel genom att bara titta på en person se om den mår dåligt. Hon känner in sin omgivning på ett sätt som andra barn och vuxna inte verkar göra i berättelserna. Ett motiv i böckerna är att skildra hur påträngande och ansträngande omvärlden kan vara för Lia. Icke-högekänsliga barn och vuxna kan vara både jobbiga och oförsiktiga. I litteraturen manifesterar sig barnens kreativitet och noggrannhet i deras fritidsintressen, som i det tidigare exemplet med Lias pyssel. De känner stor tillfredsställelse när de får göra sådant de älskar, som att rida, teckna, skriva, pyssla, dansa, sjunga och lösa mysterier. I flera av böckerna avspeglas också deras förmågor i det sociala umgänget, exempelvis när det gäller att vara äkta och ärlig som Julia, eller att ha en nära och etiskt medveten relation till djur, som Alma och Lia. För Julia och Lisa fungerar relationen till djur terapeutiskt – de blir lugna av dem.

Alma ser efter flugan och tänker på sin faktabok om flugor som hon har gjort själv. Allt som finns att veta om flugor har Alma samlat och skrivit ner i boken. Alma är noga när hon ritar av flugorna också, så att alla små ben och strån finns med. Alma är djurens väktare, brukar mormor säga.

Alma och papegojmysteriet (Collén 2018 s. 20).

Boken inleds med att läsaren får veta att Alma har autism och adhd, men ju mer historien fortskrider förstår man att diagnoserna innebär särskilda förmågor i flickans personlighet och liv. Allt hon säger och gör framstår som en spegling av hennes noggrannhet, kreativitet och uppfinningsrikedom. Det moralpedagogiska syftet kan förstås som förmedlandet av de här förmågorna som positiva aspekter av hennes diagnoser. Läsaren förväntas alltså förstå hennes speciella förmåga att lösa gåtor och uppfatta sådant som andra missar som exceptionella egenskaper. Ibland uppstår det dock sociala missförstånd på grund av hennes beteenden, men betoningen ligger på de förmågor Alma har. Berättelsen om Alma påminner om högekänsliga Lia som är en flicka med särskilda förmågor – inte funktionsnedsättningar.

Sofia i *Sofia med knuff – inte ett dugg annorlunda* har hår "lika busigt" som henne själv (Strömberg 2016 s. 25). Lisa i boken *Vad är det med Lisa?* har hennafärgat och rött, tunt hår, som täcker delar av hennes ansikte och fungerar som ett socialt skydd. När hon kommer hem och är trygg behöver hon inte längre skylla sig och sätter därför upp håret. Gestaltningen av flickornas hår kan förstås som förkroppsligade representationer av ett femininiserat annorlundaskap (Österholm 2012; Söderberg et al. 2013). Alice har tjockt, brunt hår och fräknar:

Hon känner hur tårarna stiger, hon tittar sig i spegeln och undrar vad hon ska göra med sina ostyriga lockar. Dumma hår, varför har hon detta fula bruna hår, varför kan hon inte se ut som Julia eller Saga med sådant där långt honungsfärgat blankt hår?

Coolt med ADHD (Roca Ahlgren & Israelsson Stenberg 2014 s. 76).

Protagonisternas kläder beskrivs ofta som pojkflickiga, de har munkjacka, jeans och keps på sig inomhus. Håret och kläderna symboliserar deras o-flickiga individualitet, sociala osäkerhet, känslighet och otämjdhet. I böckerna skildras barnens känslomässiga liv som en intensitet och känslighet för både inre och yttre impulser. Det råder en balansgång mellan att ha begåvats med särskilda förmågor och att vara drabbad av en sårbarhet och ett lidande som tar sig olika uttryck och kan oroa eller störa omgivningen. Den dubbelhet som förmågor och sårbarheter innebär speglar också de kriterier som följer med diagnoserna och det högekänsliga personlighetsdraget. Flickorna kan vara känslomässigt och socialt bångstyriga, bråkiga, rymma och få utbrott. Flera av barnen har svårt att reglera sina känslor och impulser när de blir uttröttade av sociala sammanhang. Ibland leder det till att de drar sig undan genom att gömma sig eller skolka. Subjektsformeringar av det här slaget kan förstås som konstruktioner av det icke-normativa flickskapet som avviker från en "lagom" och känslomässigt återhållsam femininitet. Liknande exempel finns i litteraturvetenskaplig forskning där man analyserat könade gestaltningar och "skept" flickskap som en produktiv figur i prosa (Österholm 2012; Söderberg et al. 2013). Skildringen av flickorna pendlar mellan att uppvisa deras medgörlighet och motspänstighet i olika situationer. De förmågor, egenskaper och lidanden barnen ger uttryck för i berättelserna producerar funktionsvarierade barndomar som svåra men hanterbara problem.

Diagnostiseringsprocessen som biopolitisk styrning: att först bestrida och sedan bejaka diagnosen

Flera av böckerna gestaltar processen från att vara annorlunda på ett icke-normativt, odefinierbart och problematiskt sätt till att bli bekräftad och synliggjord med hjälp av en diagnos. Det är en synlighet som samtidigt innebär en styrning av barnens kroppar och attityder (Foucault 2013; Solis 2004; Tremain 2001; Rose 1999). Smith-D'Arezzo och Holc (2016) menar att barnböcker om funktionsnedsättningar ofta handlar om att protagonisten ska överkomma sin funktionsnedsättning för att på det viset närma sig en funktionsfullkomlig normalitet. De subjektsformeringar som produceras i barnböckerna synliggör ett anpassningsbart och eftersträvanvärt ideal i vår tid. Barnet med sårbarheter och förmågor kan med rätt attityd och hjälp förändra sin hälsa och livssituation till det bättre.

I böckerna har de relationella aspekterna av de barndomar som skildras en central betydelse för hur diagnoserna förhandlas och förstås av protagonisterna. Föräldrar

och barn, vänner och klasskompisar får ibland övertyga huvudpersonerna om diagnosens meningsfullhet. I några av böckerna har de vänner som själva fått en diagnos, väntar på att bli utredda eller som önskar att de också hade en diagnos. Berättelserna handlar ibland om mobbning, vantrivsel i skolan och frånvaro – eller motsatsen, om hur bra relationer till skolpersonal och klasskompisar skapar trygghet och närvaro. Ett gemensamt tema i böckerna om Alice, Sofia, Julia och Lisa är att de bestrider diagnosen till en början, för att i slutet av berättelserna glädjas åt vad den tillför deras liv. Protagonisternas subjektformerlingar sker i en process av omdefiniering av det egna jaget. Den identifikatoriska förändring som barnen går igenom i samspelet med sin omgivning är en omvärdering av de "svåra" sidorna i deras person och det som barnen tidigare reflekterat kring som diagnosens nackdelar.

Dramaturgin i boken *Varför vill ingen leka med Dennis och Stina?* (Bengtner & Rennerfelt Iwarson 2012) handlar om att illustrera hur problemlösande diagnostiseringen av adhd är för att Stina ska bli socialt inkluderad. När Stina får hjälp av en psykolog och börjar ta läkemedel blir hon genast omtyckt av klasskamrater och får vara med och leka. Stina är den enda av protagonisterna som saknar en röst och åsikt kring vad diagnoskategorin innebär för henne, vad man framhåller är hennes problem, snarare än hennes förmågor. Stinas öde är en funktionsnedsatt flickas som på grund av diagnoserna inte kommer att kunna leva ett (funktions)fullkomligt liv utan läkemedel och andra hjälpmedel.

Den första boken om Sofia, *Sofia med knuff – inte ett dugg annorlunda* (Strömberg, 2016), inleds med att hon får höra av andra barn att hon är en nolla och att det är något fel på henne. Boken beskriver alla de problem och det lidande som adhd-diagnosen orsakar henne. Inte ens Sofias pappa står ut med hennes ovanor. När Sofia får sin adhd-diagnos är hon skeptisk mot vad den innebär för henne och hon känner inte för att lyssna på psykologen. Uppföljaren *Sofia med knuff – det här är jag* (Strömberg 2017), har en mer positiv ton, den inleds med att Sofias adhd beskrivs som en styrka som gör henne full av energi och envis – hon kan bli bäst på vad hon vill. I uppföljaren har Sofia också kommit till insikt om att diagnoser inte är så viktiga, i stället är det puberteten som oroar Sofia, hon vill inte att kroppen ska förändras.

I böckerna om den bångstyriga och ofta missförstådda Alice får läsaren följa hennes vardagliga kamp och diagnostiseringsprocess. I den första boken, *Coolt med ADHD* (Roca Ahlgren & Israelsson Stenberg 2014) vill Alice inte ha diagnosen och avvisar den på olika sätt. Boken beskriver flickans lidande och svårigheter som symptom på att hon har funktionsnedsättningen adhd. Uppföljaren *Jag har ADHD* (Roca Ahlgren & Israelsson Stenberg 2015) visar vad som sker när Alice "fått" diagnosen. Böckerna handlar om diagnosutredningen och Alice mående, hennes behov och hur experter och människor i hennes närhet hjälper och stöttar henne. Det moralpedagogiska syftet i berättelserna kan förstås som budskapet om hur viktig utredning och diagnostisering är för att barnet ska få

hjälp och i förlängningen må bättre. Böckerna förmedlar att de interventioner som krävs, till exempel möten med BUP (barn- och ungdomspsykiatri), elevhälsoteam och kognitiv beteendeterapi, innebär välvilliga handlingar från vuxenvärlden som görs för barnets bästa. Dock är det mest centrala att Alice själv uppfattar åtgärderna som något gott och att hon vill ta emot hjälpen – premissen är att hon behöver lära sig om sig själv som en adhd-person – vad som krävs är en omdefinition av det egna jaget. Denna form av välvillig styrning innebär alltså en typ av biopolitisk maktutövning (Foucault 2002; Rose 1999).

Dialogerna mellan barn, föräldrar och andra vuxna handlar ofta om anpassningar i vardagen, specialpedagogiska hjälpmedel, elevhälsan och BUP. Alice mamma, Julias pappa och Lisas mamma för barnens talan på möten med personal från skolan och med BUP. De försvarar sina döttrar och menar att skolpersonalen måste anpassa sig efter barnens behov. Det råder inget tvivel om att föräldrarna i böckerna engagerar sig mycket i sina barns liv och mående, och de lägger stor vikt vid att inkludera barnen i de beslut som fattas. Alice mamma säger att Alice behöver delta i att ta fram de regler som ska gälla henne i hemmet, och att hon kanske mår bäst av medicin. Frågan om medicinering är något som sällan nämns i böckerna, men när ämnet dyker upp är det i samband med andra interventioner som föräldrar och barnexperter menar kan hjälpa barnet, som i berättelsen om Stina som inte får vara med och leka på grund av sin adhd. Frågan om barns delaktighet i att fatta beslut kring exempelvis läkemedel kan vara svåra, vilket illustreras i följande utdrag:

Innan läggdags får Sofia sin sömnmedicin. Hon tar fram den själv ur dosetten, pappa är med. När hon skulle börja med medicinen vägrade hon. Pappa, mamma och doktorn sa att hon skulle ta den. Då blev det som ett stopp i Sofia. När flera säger samma sak måste Sofia säga något annat. Så är det bara. Därför sa hon nej till medicinen fast den säkert var bra.

Sofia med knuff – det här är jag (Strömberg 2017 s. 41).

Föräldrar, i egenskap av förmyndare, förväntas driva de ärenden som gäller barnen, försvara dem mot en oförstående omgivning och ta in barns röster och perspektiv i beslut som fattas kring dem. Föräldrar förväntas med andra ord förhålla sig till rådande föreställningar om att barn med funktionsvariationer är kompetenta och mogna nog att fatta beslut i frågor som rör deras liv, men också beakta att de är beroende och sårbara individer (Edenroth-Cato 2018). Frågan om vad ett kompetent barn med funktionsvariationer *är* kan därför behöva undersökas i ljuset av olika epistemologier och ontologier för att synliggöra de normativa inslag och tvetydigheter som föreställningar om barn som avvikare från en funktionsfullkomlig normalitet ger upphov till, till exempel i relationen mellan föräldrar och barn (Lee 2009; Prout et al. 2005; Ryan 2012; Spyrou 2018).

Bekännelsen som vändpunkt: inkludering och delaktighet på diagnosens premisser

Barnböckerna beskriver den funktionsvarierade barndomen med stöd i biomedicinska eller psykologiska förklaringsmodeller, terapeutiska och specialpedagogiska interventioner och läkemedel. Litteraturen innehåller beskrivningar av de känsliga barnens vardag och information om deras funktionsvariationer – böckerna gestaltar också en typ av fördomsbekämpning som man menar kan bidra till en mer tolerant och förstående omgivning (Aho & Alter 2018; Smith-D'Arezzo & Holc 2016). I litteraturen har interventionerna för avsikt att leda till det diagnostiserade barnets hälsa och välbefinnande, men förutsättningen för det går via barnets självreflexivitet och beaktelse. Barnböckerna inleds ofta med att skildra en på olika sätt socialt problematisk flicka, hon som inte vill eller kan delta på samma villkor som andra barn. När berättelserna fortlöper framgår att diagnostiseringen erbjuder en lösning på de problem som drabbar flickan och människor i hennes närhet. Diagnosen presenteras som en möjlig förståelse av deras beteenden och mående, därför måste också barnen förhålla sig till diagnosen.

När Alice i *Jag har ADHD* (Roca Ahlgren & Israelsson Stenberg 2015) har fått en diagnos kan man förstå det moralpedagogiska syftet som att visa på hur man kan berätta om sin adhd-diagnos genom att redovisa diagnosen för sina klasskamrater och vänner. Boken illustrerar också de förväntningar man kan ha på omvärlden i samband med beaktelsen. Både Alice och människor i hennes närhet ska lära sig om fördelarna och nackdelarna med att hon har adhd. Beaktelsen tillsammans med kunskapsspridning verkar nödvändigt för att komma tillrätta med de problem Alice lider av. Först då tycks man mena att Alice kan få en bättre hälsa och tillvaro i skola och hem. I *Julias superkrafter* (Roca Ahlgren 2017) har Julia i början av boken inte berättat om diagnosen för sina klasskamrater, men i avslutningen pratar hon med Lisa om vad som är speciellt med att ha Aspergers – boktiteln vittnar också om att Julia har begåvats med superkrafter. Julia och Alice uppmuntras att redovisa sina diagnoser inför sina klasskamrater. Sofia berättar för sin bästis Molly att hon har adhd, fröken vet det också, men det är deras hemlighet. Mamma och pappa bestämmer att Stinas fröken ska berätta för hennes klasskamrater att hon har svårigheter, så att alla ska kunna "hjälpa Stina både i klassrummet och på rasterna så att hon får vara med" (Bengtner & Rennerfelt Iwarson 2012 s. 61). Boken om Sofie bygger på en sann historia. Den riktiga Sofie skriver i epilogen:

Hade jag vetat att jag hade Tourette hade jag önskat att jag hade haft mod att förklara för mina klasskamrater och kompisar vad det var för olika tics jag hade. Jag hade då kunnat berätta att man inte kan rå för att tics kommer.

Jag har Tourette! Rätt! Rätt! (Stigsdotter Axberg 2016 s. 31).

Utdraget ovan illustrerar hur central insikten och bekännelsen av diagnosen är för att motverka förutfattade meningar om vad tics är, det vill säga att Sofie inte kan rå för att hon har Tourettes syndrom. Sofies hjärna är ansvarig för hennes tics, inte hon själv. Den neuropsykiatriska diagnosen används för att förklara de sociala avvikelserna som neurologiska problem (Weinberg 1997). Flera av protagonisterna ger uttryck för att det är modigt att offentliggöra sin diagnos. Bekännelsen innebär ofta en tydlig dramaturgisk vändpunkt i berättelserna. Barnen är nervösa och sårbara i stunden, men efteråt möts de av att vännerna tycker att de är coola och annorlunda på ett positivt sätt. Mot slutet av böckerna har det motstånd som huvudpersonerna ger uttryck för i inledningen transformerats till en förmåga, man har gjort diagnosen till en positiv del av sin person. Barnen har efter omvändelsen och bekännelsen kvalificerat sig till diagnosen, de har genomgått en identifikatorisk subjektförändring och i förlängningen blivit berättigade en positiv särbehandling på de premisser som diagnosen erbjuder.

Att bli den man är

Flera av barnböckernas dramaturgi innehåller en diagnostiserings- och identifikationsprocess där protagonisterna lär sig att definiera sig själva enligt kriterierna för en diagnos. Flickornas beteendedrag och egenskaper blir synonyma med diagnoskategorier svagheter och styrkor, på detta vis likställs deras problem/lösningar med diagnosernas problem/lösningar. Det är möjligt att läsa flickornas inledande motstånd mot diagnoser, som senare vänds till ett bejakande, som ett sätt att illustrera hur barn kan utnyttja diagnosers fördelar. I och med att barnen tillsammans med andra förvärvar kunskaper kring diagnoserna som förklaringar till deras annorlundska blir de något mer än, kanske till och med något annat än de lidande och socialt bångstyriga flickorna. Med diagnoskategorin kan det sårbara barnet transformeras till ett mer anpassningsbart, duktigt och tillmötesgående medborgerligt barnsubjekt.

Det finns något inom dig som gör att du inte bromsar. Hjärnan fungerar ungefär som en skola, förklarar doktorn, med en vaktmästare som håller ordning på alla saker i hyllor i olika förråd. Läxan lägger han på en hylla och att komma ihåg vad fröken säger lägger han på en annan hylla. Allt är ordning. Men hos dig brukar vaktmästaren somna, och allt som kommer in hamnar huller om buller. Det blir ingen ordning alls. Jag tror vi måste hjälpa din vaktmästare att hålla sig vaken när du är i skolan, säger doktorn.

Varför vill ingen leka med Dennis och Stina? (Bengtner & Rennerfelt Iwarson 2012 s. 58).

I citatet ovan berättar doktorn, med hjälp av en vaktmästare som metafor, att det är Stinas hjärna som bidrar till hennes bristande koncentration och impuls kontroll. Genom att förklara hennes problem som biologiska och lokaliserade i hjärnan kan Stina få hjälp och göras till ett mer anpassningsbart medborgarsubjekt i skolan. I *Jag har ADHD* får Alice veta av personal på BUP att de som har fått en adhd-diagnos är som jägare, de reagerar snabbt på faror och gillar äventyr, precis som hon. Böckerna om Lia som är högekänslig inleds med att hon berättar för läsaren att hon har "jättestora öron" och "superhörse" (Lundberg 2017b, 2017a). Via sådana här och liknande förklaringar av adhd-diagnosen och det högekänsliga personlighetsdraget förväntas barnkaraktärerna identifiera sig som personer konstituerade av en alldeles särskild kropp och hjärna som inte bara innebär sårbarheter utan också, som i fallet med Alice och Lia, särskilda förmågor som inte alla besitter i samma grad.

Den känsliga flicka som accepterar sin tillskrivna diagnos och diagnosberättelse förväntas att vara medgörlig och delaktig i de beslut som fattas kring hennes vardag och fritid – hon förväntas ta ett ansvar för sin (o)hälsa (Hydén 1997). Flickan bemöts ofta av föräldrar och skolpersonal som en kompetent aktör med särskilda förmågor, hennes röst och delaktighet värderas högt i de flesta av barnböckerna. Samtidigt behöver hon lära sig att använda diagnosberättelsen till sin fördel för att positivt särbehandlas. Här kan man förstå vår tids föreställningar om det kompetenta och mogna barnet, och det sårbara och beroende barnet som två sidor av samma mynt (James et al. 1998; Lee 2009; Prout et al. 2005). Den här framställningen av barn med funktionsvariationer och förmågor yttrar sig genom en terapeutisk logik som barn förväntas acceptera och göra till sin. För att få hjälp behöver man godta de regler och ramar som finns för hur man bör förstå sig själv. Att kvalificera sig till diagnosen och att uppfylla kriterierna för den positiva särbehandling som den kan innebära är även det ett uttryck för biopolitiska makteffekter (Börjesson et al. 2005; Foucault 2013; Rose 1999; Wells 2018).

Diagnoskategorins subjektformerande effekter innebär alltså en välvillig styrning som rymmer föreställningar om barns aktörskap, delaktighet och rätt till medbestämmande (Lee 2009; Spyrou 2018). I barnböckerna kommunicerar man ofta hur viktiga barns röster och perspektiv är i frågor som rör deras livssituationer, men när protagonisterna gör motstånd blir det möjligt att synliggöra de barn som trilskas och vars attityder behöver förändras och bli mer medgörliga. På detta vis konstrueras ett krav på inflytande och delaktighet som man implicit menar ska stärka barnens positioner som medborgare men samtidigt innebär en inskränkning av rätten till en egen identifikation. Inflytande och delaktighet kommer till ett pris – kravet att identifiera sig själv på rätt sätt (Rose 1999). Utifrån en biopolitisk ansats kan talet om funktionsvariationer förstås som ett sätt att normalisera och osynliggöra de maktteknologier som används vid neuropsykiatrisk diagnostisering av barn. De praktiker som ligger

till grund för att sortera och selektera barnmedborgare utifrån deras sårbarheter och förmågor kan få långtgående effekter i barns liv (Wells 2018).

Diskussion

Barnböckerna som analyserats här utgör en typ av pedagogiska eller terapeutiska verktyg och material för att vägleda både föräldrar, barn och andra vuxna (McCulliss 2012; Prater 2003). Det övergripande syftet för litteraturen är att gestalta hur det kan vara att som flicka ha en neuropsykiatrisk diagnos eller att vara högekänslig. Böckernas dramaturgi upplyser om vad som orsakar flickornas lidanden och syftar till att bidra till en ökad förståelse för de här barnens erfarenheter och livssituationer. Ett implicit budskap som förmedlas är att utan denna vetskap skulle de sociala och emotionella utmaningar som präglar protagonisternas vardag fortgå. Det är genom vuxenvärldens interventioner och barnens acceptans av dem som förändring möjliggörs i berättelserna.

Barnböckerna är ett uttryck för spridningen av biomedicinska och psykologiska förklaringsmodeller av aktörer på nya arenor. Litteraturen får en fördomsbekämpande funktion som också illustrerar diagnoskategorierna och det högekänsliga personlighetsdraget som särskilda förmågor. I litteraturen produceras ett annorlunda flickskap både som ett positivt särdrag och en sårbarhet hos den enskilda. Flickornas avvikelser från en funktionsfullkomlig normalitet transformeras till att bli deras individualitet. Samtidigt döljs diagnosers patologiserande aspekter, det vill säga att de trots allt främst betraktas som funktionsnedsättningar (Aho & Alter 2018; Smith-D'Arezzo & Holc 2016). Det innebär också att man kan förstå de interventioner som sker i diagnosens namn som ett sätt att reglera ett icke-normativt flickskap på. Huvudpersonerna framställs ofta som att de agerar som avvikare från stereotypen av en "duktig flicka" som känslomässigt återhållsam och passiv (Söderberg et al. 2013; Österholm 2012). Barnböcker med pojktoprotagonister har inte analyserats i den här studien, dock är det möjligt att motsvarande böcker med pojkar som målgrupp framställer det funktionsvarierade pojkskapet i relation till rådande normer kring maskulinitet, till exempel att pojkar i allmänhet förväntas vara mer fysiskt aktiva och utåtagerande än flickor (Callegari & Levander 2019).

De olika funktionsvariationer som skildras i dessa barnböcker framstår inte som väsensskilda när de jämförs och ställs mot varandra. I samtliga berättelser utgör en oförstående och fördomsfull omgivning ett hinder för att flickorna ska kunna accepteras fullt ut för vilka de är, till exempel. Omgivningen ska därför informeras om deras förmågor, samtidigt som läkemedel och terapi beskrivs som metoder för att komma till rätta med flickornas svårigheter. Neuropsykiatrisk diagnostisering gestaltas genomgående som nödvändiga inslag i protagonisternas barndomar. Genom att

rekrytera kunskaper om diagnosen och bekänna den för andra etablerar flickorna en självförståelse i enlighet med diagnosens kriterier. Den eftersträvansvärda och lösningsorienterade diagnostiseringen är ett resultat av vår tids styrningsteknologier. Litteraturen kan läsas som ett uttryck för biopolitiska makteffekter som ger upphov till en särskild typ av subjektformering (Foucault 2013; Lee & Motzkau 2011; Prout et al. 2005; Tremain 2001; Wells 2018).

Barnböckernas moralpedagogiska syften synliggör hur berättelserna är präglade av sitt sociala och institutionella sammanhang: de kan förstås som speglingar av ett samhälle vid en viss tidpunkt (Kåreland 2015). Att höra barn och ta reda på deras perspektiv framstår i vår tid som en utbredd norm, i berättelserna förmedlas den via protagonisternas delaktighet i de beslut som fattas kring deras kroppar och liv (James et al. 1998; Lee 2009; Spyrou 2018). Den här artikeln visar dock att deras delaktighet är villkorad, flickkaraktärerna ska bli ansvarstagande och anpassningsbara medborgare genom att "identifiera sig rätt", inte minst gäller det för att få sitt hjälpbehov tillgodosett i skolan.

Tack

Tack till Mats Börjesson, Björn Sjöblom och Sara Andersson vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen för värdefulla kommentarer av tidigare utkast till denna artikel. Tack också till de anonyma bedömare och redaktörerna.

Referenser

Källor och material

- Aron, E. N. (2014) *Det högkänsliga barnet. Att växa och må bra i en överväldigande värld*. Stockholm, Egia.
- Bengtner, A. & Rennerfelt Iwarson, B. (2012) *Varför vill ingen leka med Stina och Dennis? Att tala med barn om ADHD. Tips och råd i vardagen*. (3 uppl.). Sävedalen: Säve förlag.
- Collén, K. (2018) *Alma och papegojmysteriet*. Lerum: Idus förlag.
- Enikö, K. (2018-12-04) Skönlitteratur passar för att förmedla känslor. *Specialpedagogik*, 6 [tidskrift]. [<https://specialpedagogik.se/skonlitteratur-passar-for-att-formedla-kanslor/> Hämtat: 2019-06-10].
- Lundberg, L. (2017a) *Lilla Lia & delfinerna*. Mörkö: LightSpira.
- Lundberg, L. (2017b) *Lilla Lia & regnbågen*. Mörkö: LightSpira.
- Lundberg, L. (2019) *Lia Lundberg – hälsopedagog och författarinna* [webbplats]. [<http://www.lialundberg.se/>]. Hämtat: 2019-01-15].
- Roca Ahlgren, M. (2016) *Vad är det med Lisa?* Trollhättan: Kikkuli.
- Roca Ahlgren, M. (2017) *Julias superkrafter. En bok om Asperger/högfungerande autism*. Trollhättan, Kikkuli förlag.

- Roca Ahlgren, M. (2019) *MRA Words – litterär & konstnärlig verksamhet* [webbplats]. [https://www.malinrocaahlgren.com/. Hämtat: 2019-01-15].
- Roca Ahlgren, M. & Israelsson Stenberg, S. (2014) *Coolt med ADHD*. Trollhättan: Kikkuli.
- Roca Ahlgren, M. & Israelsson Stenberg, S. (2015) *Jag har ADHD*. Trollhättan: Kikkuli.
- Stigsdotter Axberg, J. (2014) *Jag vill inte vänta!* [Jippieserien del 2]. Ingarö: Upnose förlag.
- Stigsdotter Axberg, J. (2016) *Jag har Tourette. Rätt Rätt. Och lite ADHD*. [Jippieserien del 3]. MrsHyper.
- Stigsdotter Axberg, J. (2019) *MrsHyper | We all have the potential* [webbplats]. [https://www.mrs-hyper.se/. Hämtat: 2019-01-15].
- Strömberg, A. (2016) *Sofia med knuff – inte ett dugg annorlunda*. Lerum: Idus förlag.
- Strömberg, A. (2017) *Sofia med knuff – det här är jag*. Lerum: Idus förlag.
- UNICEF (2009) *Barnkonventionen. FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Vetenskaplig litteratur

- Aho, T. & Alter, G. (2018) "Just like me, just like you" Narrative erasure as disability normalization in children's picture books. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, 12(3): 303–319.
- Ayala, E. C. (1999) "Poor little things" and "brave little souls". The portrayal of individuals with disabilities in children's literature. *Reading Research and Instruction*, 39(1): 103–117.
- Börjesson, M., Palmblad, E. & Wahl, T. (2005) *I skötsamhetens utmarker. Berättelser om välfärdsstatens sociala optik*. Stockholm: Symposion.
- Callegari, J. & Levander, U. (2019) Kompetent aktör eller psykiskt skör? Barn- och flickdiskurser i konstruktionen av ungas psykiska ohälsa. *Tidskrift för Genusvetenskap*, 40(1): 73–95.
- Emmerson, J. & Brenna, B. (2015) Characters with exceptionalities portrayed in contemporary canadian children's books. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 38(4): 1–28.
- Edenroth Cato, F. (2019) *Det högkänsliga subjektets tillblivelse. Diskursiva praktiker om identitet, förståelse och funktionsvariation* (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholms universitet.
- Edenroth-Cato, F. (2018-11-20, Epub ahead of print) Motherhood and highly sensitive children in an online discussion forum. *Health: An Interdisciplinary Journal for the Social Study of Health, Illness and Medicine*.
- Foucault, M. (2002) *Sexualitetens historia. Bd 1, Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (2013) *Biopolitikens födelse. Collège de France 1978–1979*. Hägersten: Tankekraft.
- Hjörne, E. & Säljö, R. (2008) *Att platsa i en skola för alla. Elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Hydén, L.-C. (1997) Illness and narrative. *Sociology of Health & Illness*, 19(1): 48–69.
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1998) *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Kåreland, L. (2015) *Skönlitteratur för barn och unga. Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lee, N. (2009) Mot en omogen sociologi. *LOCUS*, (3–4): 60–82.
- Lee, N. & Motzkau, J. (2011) Navigating the bio-politics of childhood. *Childhood*, 18(1): 7–19.
- McCulliss, D. (2012) Bibliotherapy. Historical and research perspectives. *Journal of Poetry Therapy*, 25(1): 23–38.
- Prater, M. A. (2003) Learning disabilities in children's and adolescent literature. How are characters portrayed? *Learning Disability Quarterly*, 26(1): 47–62.

- Price, C. L., Ostrosky, M. M. & Mouzourou, C. (2016) Exploring representations of characters with disabilities in library books. *Early Childhood Education Journal*, 44(6): 563–572.
- Priestley, M. (1998) Childhood disability and disabled childhoods. *Agendas for research. Childhood*, 5(2): 207–223.
- Prout, A., Clouder, C., Jenkinson, S. & Large, M. (2005) *The future of childhood*. London: Routledge Falmer.
- Riessman, C. K. (2008) *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: Sage Publications.
- Rose, N. (1999) *Governing the soul. The shaping of the private self*. London: Free Association Books.
- Ryan, K. W. (2012) The new wave of childhood studies. Breaking the grip of bio-social dualism? *Childhood*, 19(4): 439–452.
- Smith-D'Arezzo, W. & Holc, J. (2016) Reframing disability through graphic novels for girls. Alternative bodies in Cece Bell's *El Deafo*. *Girlhood Studies*, 9(1): 72–87.
- Solis, S. (2004) The disabilitymaking factory. Manufacturing "differences" through children's books. *Disability Studies Quarterly*, 24(1).
- Spyrou, S. (2018) The production of children's voices. I: *Disclosing childhoods. Research and knowledge production for a critical childhood studies*. London: Palgrave Macmillan Limited, 85–115.
- Söderberg, E., Österlund, M. & Formark, B. (red.) (2013) Litteratur och konst som flickforskningens teoretiska språngbräda. I: *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*. Malmö: Universus Academic Press, 11–25.
- Tisdall, E. K. M. (2012) The challenge and challenging of childhood studies? Learning from disability studies and research with disabled children. *Children & Society*, 26(3): 181–191.
- Tremain, S. (2001) On the government of disability. *Social Theory and Practice*, 27(4): 617–636.
- Weinberg, D. (1997) The social construction of non-human agency. The case of mental disorder. *Social Problems*, 44(2): 217–234.
- Wells, K. (2018) Disability in childhood studies. I: *Childhood studies. Making young subjects*. Cambridge: Polity press [e-bok]. [<https://ebookcentral.proquest.com/> Hämtat: 2018-12-08].
- Wheeler, E. A. (2013) No monsters in this fairy tale. Wonder and the new children's literature. *Children's Literature Association Quarterly*, 38(3): 335–350.
- Österholm, M. M. (2012) *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (Doktorsavhandling). Uppsala: Uppsala universitet. Årsta, Rosenlarv.